

Список використаних джерел

1. Александрова В. Г. Когнітивно- комунікативний потенціал еліптичного речення в сучасній англійській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / В.Г. Александрова. – Одеса, 2008. – 20с.
2. Блох М.Я. Проблемы парадигматического синтаксиса: на материале английского языка: автореф. дисс. на соиск. степени докт. филол. наук.: спец. 10.02.19 “Теория языка” / М.Я. Блох. – М., 1976. – 33 с.
3. Змеева Т.Е. Имплицитное выражение эмоций в функционально-коммуникативном аспекте (на материале современного французского языка): автореф. дисс. на соиск. степени канд. филол. наук.: спец. 10.02.05 / Т.Е. Змеева. – М., 1989. – 23 с.
4. Инфантова Г.Г. Очерки по синтаксису современной русской разговорной речи / Г.Г. Инфантова. – Ростов-на-Дону: Ростовский госуд. педагог. институт, 1973. – 133 с.
5. Оборина М.В. Понятие “импликационная и экспликационная тенденция текстопостроения” как средство интерпретации текста: автореф. дисс. на соиск. степени канд. филол. наук.: спец. 10.02.19 “Теория языка” / М.В. Оборина. – Тверь, 1993. – 18с.
6. Павленко Л.І. Синтаксичні та функціонально-семантичні характеристики експлікаційних моделей в англійському розмовному мовленні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / Л.І. Павленко. – Х., 2005. – 20с.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2011. – 844 с.
8. Скребнев Ю.М. К вопросу об “ортологии” / Ю.М. Скребнев // Вопросы языкознания. – 1961. – №1. – С.55-68.
9. Скребнев Ю.М. Общелингвистические проблемы описания синтаксиса разговорной речи: автореф. дисс. на соиск. степени докт. филол. наук.: спец. 10.02.01 “Русский язык” / Ю.М. Скребнев. – Горький, 1971. – 48 с.
10. Скребнев Ю.М. Введение в коллоквиалистику / Ю.М. Скребнев. – Саратов: изд. Сарат. гос. ун-та, 1985. – 208с.

Summary. In the article the items about matter of explication and implication phenomena in constructions of expressive syntax are analyzed. The paradigm of expressive modifications of syntactic constructions explication and implication features is described.

Key words: linguistic explication, linguistic implication, expressive syntax, modification of syntactic expressive constructions, syntactic structure, syntactic function.

УДК 811.161.2:81'282.36

А.О. Колесников

ІЗ СПОСТЕРЕЖЕНЬ НАД ГРАМАТИКОЮ УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК МЕЖИРІЧЧЯ ДНІСТРА І ДУНАЮ НАЙНОВІШОЇ ФОРМАЦІЇ

У статті розглянуто основні діалектні граматичні риси українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю найновішої формації, визначено їх місце у типології цих говірок і внутрішню диференціацію, виділено діалектні типи говірок, що зберігають риси материнських західнополіського і закарпатського говорів.

Ключові слова: українська говірка, найновіша формація, граматична риса, діалектний тип.

Постановка проблеми. Українські говірки межиріччя Дністра і Дунаю (МДД) за часом формування і генезою щодо всієї території поширення української мови належать до різновиду переселенських говірок нової формації. Історичні обставини спричинили різні етапи їх формування. Більша частина діалектних мікросистем почала створюватися переважно після 1812 р., менша — у 40-50 рр. ХХ ст. Говірки останнього типу й стали об'єктом розгляду в цій статті.

Процес заселення різними народами звільнених після 1812 р. від турків і татар буджацьких земель призвів, з-поміж іншого, і до появи в МДД чималої кількості німецьких сіл. Після виселення на історичну батьківщину в 1940 р. бессарабських німців деякі з них і стали місцем побутування більшості південнобессарабських українських говірок найновішої формації. Свого

часу щодо них було зауважено: «Дозаселення районів досліджуваних говірок триває ще й тепер. З 1944 р. спостерігається наплив поселенців у колишні німецькі колонії (сс. Малоюрославець Перший і Малоюрославець Другий Тарутинського району, Вишняки і Мирнопілля Арцизького району та ін.)» [4, 133].

Актуальність проблеми полягає в тому, що говірки цього типу потребують окремого розгляду, оскільки, становлячи значну частину українських південнобессарабських говірок, є специфічними, суттєво виділяються на тлі і так доволі неоднорідного українського діалектного масиву МДД, додаючи йому строкатості. Крім того, якщо українські говірки МДД старшої (більш ранньої) формації були об'єктом вивчення (в 60-ті рр. ХХ ст. і пізніше їх вивчали В. П. Дроздовський, А. М. Муқан, Т. П. Заворотна, В. П. Логвин, П. Ю. Гриценко та ін.), і тому лінгвістична наука має певні відомості про більшу їх частину, то говірки найновішої формації розглядалися лише фрагментарно [1; 2] й окремим об'єктом розгляду не ставали.

Спостереження над діалектотворчим процесом у говірках найновішої формації уможливить розкриття закономірностей і динаміки подібних процесів в українських говірках старшої формації, допоможе зрозуміти сценарії, за якими вони розвивалися на нових територіях, і етапи діалектотворчого процесу. На їх прикладі можна також простежити, як змінюється не лише діалект чи говірка в цілому, але й ідіолект як їх складник, опинившись в іншодіалектному середовищі.

Ці говірки — непростий об'єкт для вивчення, що, очевидно, й пояснює недостатність уваги до них. Діалектотворчий процес тут знаходиться на різних стадіях, подекуди ще початкових, різною мірою ускладнений не лише міждіалектною, але й міжмовною взаємодією. Окремі мікросистеми розвиваються за зразком мішаних говірок (у деяких з них і досі українська мова виступає у вигляді діалектно різнотипних ідіолектів — В.К.), інші — за зразком моногенетичних (з домінуванням певного діалектного материнського типу — Нвс.). Наявні й населені пункти з функціонуванням двох і більше українських говірок (Пб.).

Відзначимо, що базові відмінності аналізованих говірок від українських діалектних мікросистем МДД старшої формації зумовлені часом переселення діалектоносіїв. Основними чинниками, що спричиняють відмінність цих говірок між собою, є такі генетичні фактори (це в цілому стосується і говірок більш ранньої формації): 1) діалектна характеристика переселенців; 2) характер переселення (добровільний чи примусовий, компактний чи дисперсний); 3) різні подальші демографічні рухи (наявність пізніших дозаселень, виселення людей, напр., під час голоду 1946-47 рр.); 4) сила родинних зв'язків діалектоносіїв з територіями поширення материнських говірок.

Частина українських говірок найновішої формації територіально більш відокремлена (віддалена) від говірок старшої формації, становить собою ареал, що охоплює більшість говірок Арцизького р-ну і окремі Тарутинського р-ну Одеської обл. Відмінності від решти районів Південної Бессарабії в українському діалектному мовленні тут дуже помітні. Ці говірки меншою мірою піддаються впливу південнобессарабського діалектного типу, відомого з праць В. П. Дроздовського і А. М. Муқан. Друга ж частина відзначених говірок зазнала його більшою мірою.

У зв'язку з цим потребують пояснення особливості визначальних типів говірок старшої формації, що впливають на зазначені. Це мішані говірки більшості переважно козацьких (Ст., Птк., Бл. тощо) та деяких інших населених пунктів, що склалися за рахунок втікачів від панщини і рекрутчини, і які, на думку діалектологів, «можна віднести до перехідних від південно-східних до південно-західних» [6, 60], сформовані переважно на південно-східній діалектній основі [3; 5], або під його потужним впливом, із значною уніфікацією за ним [3, 12]. Окрім полігенетичних, мішаних, виділяємо тут також говірки з ознаками моногенезу, що можуть мати південно-східну (Пл., С.Ц., Ол.), північну (Яр.) та південно-західну (Рл.1., Пк. та ін.) діалектну основу.

Діалектна ситуація в говірках найновішої формації ще складніша. Частина з них зазнає відчутного впливу мішаного діалектного типу говірок старшої формації, особливо ті, що знаходяться в його оточенні, інша — сама представляє цей діалектний тип (оскільки діалектоносіями є переважно переселенці з навколишніх сіл), чи розвивається за його сценарієм, під його впливом (відповідні говірки Білгород-Дністровського району). Деякі говірки мають ознаки буковинсько-подільського (північнобессарабського) діалектного типу, напр., с. Надежда (Ейгенфельд) Саратовського р-ну сформоване значною мірою переселенцями з Хотинщини першої хвилі заселення Бессарабії — мешканцями розташованого впритул до нього с. Молдово (*Над'ежда і Молодово т'іки мост розд'іл'айе*), що свого часу працювали на німців (*німець сил'но об'їжав наш народ^m*), а тому перейшли в пусті німецькі хати одразу після виселення останніх, оскільки там «ско^oтина ревла». Або с. Плачинда (Лозефсдорф) Тарутинського р-ну, куди заселилися мешканці сс. Новоукраїнка і Височанське (також представники буковинсько-подільського типу). Деякі населені пункти склалися мішаним населенням: носіями різних типів південнобессарабських говірок, а також з інших територій України (напр., у с. Романівка Білгород-Дністровського р-ну

заселялися приїжджі з Західної України, райки — носії південнобессарабського діалектного типу з північнобессарабською основою з с. Рл.1., переселенці з інших бессарабських сіл – Фараонівки, Забарів, Великомар'янівки та інші).

Більшість говірок Арцизького району вирізняються тим, що розвиваються за власним типом, зі значними відмінностями від решти південнобессарабських, на них дещо більше позначається вплив літературного стандарту. Деякі мають й ознаки моногенезу. Діалектні риси цих говірок встановлювалися за допомогою двох прийомів – застосування програми і діалектної текстографії.

Чимало діалектних явищ відрізняє їх від південнобессарабських. Окрім основної категорії діалектних рис – форм, що відокремлюють діалектний різновид від інших та від літературної мови, є ще додаткові, проте важливі. Це, по-перше, риси, спільні з літературною мовою, але лакунарні в українських говірках МДД старшої формації; по-друге, риси, відсутні в цих говірках, але характерні для типових південнобессарабських; а також риси, спільні для різних типів говірок найновішої формації, але відсутні у південнобессарабських, напр., форми *вел'ми*, *л'инше*, *файний* (Мп., Пб.).

Стосовно першої з додаткових категорій діалектних рис впадає у вічі доволі активне використання діалектоносіями сполучника *але*; усіх синтетичних дієслівних форм майбутнього часу недоконаного виду (*ка|затиму*, *робитиму* та ін.); форм іменників I і II відм. з чергуваннями *г, к, х // з', ц', с'* при відмінюванні (*у ру|ц'і*, *на ноз'і*, *у ст|р'іс'і*, *жінц'і*); деяких специфічних форм IV відм. (*два поро|с'ати*) (Нвс.); збереження (меншою мірою це стосується закарпатського діалектного різновиду) подекуди диференціації за твердістю-м'якістю в іменниках II відм. (*хлоп|цем*, *трактор|цем*, *хлопцев'і*, *йай|цем*, *плеч|ем*) (Нвс.) і I відм. (*зем|лейу*, *вулицейу*, *душейу*) (Мп.), на протизага південнобессарабським говіркам, де типовими є флексії твердого різновиду (*хлопц'ом*, *земл'ойу*); дещо більше ніж в українських мікросистемах старшої формації, збереження кличного відмінка (*д'ад'ку Ан|тоне*) (Мп.); форм род. відм. вказівних займенників (*т'ійейі*, *ц'ійейі* поряд з *тойі*, *ц'ойі*) (Мп.) тощо. З іншого боку, не представлено багато південнобессарабських діалектних рис, різною мірою властивих цим говіркам і пов'язаних передусім із впливом румунської і російської мов типу *мей*, *бре*, *ґата*, *ето*, *но*, *у Гвановк'і* тощо, або вони спостерігаються у діалектних текстах, але сприймаються діалектоносіями усвідомлено як нерідні, ненормативні. Проте вже саме входження їх у діалектні тексти свідчить про початок процесу запозичення. Наприклад, високу здатність проникати в мовлення діалектоносіїв має частка-вигук *мей*, займенник-частка *ето*, що використовується мовцями часто неусвідомлено.

Північне наріччя яскраво представляє західнополіський діалектний тип, що наявний у сс. Вишняки (Село №17, Ной-Арциз), Веселий Кут (Село №10, Алексюсверт, Париж), Новоселівка (Фершампануаз), Мирнопілля (Село №22, Фріденсталь), Прямобалка (Село №21, Денневіц) та ін., основу більшості з яких становлять переселенці з сс. Заячівка, Черемошне Ковельського р-ну, Стобихва Камінь-Каширського р-ну, Бережниця Маневицького р-ну Волинської обл. За свідченнями діалектоносіїв, переселення з рідних місць відбулося у зв'язку з облаштуванням там полігона, отже, мало ознаки примусовості, принаймні не було добровільним. Важливо, що самі мовці зауважують діалектні відмінності у материнських говірках. Діалектоносії і тепер часто називають себе волинянами, кажуть, що вони «з Волині» чи «з Пол'іс'а», а болгари з навколишніх сіл, представники інших діалектних різновидів української мови, називають / називали їх *пол'аки* чи *пол'аци*, що відбито й у мікротопоніміці – *Пол'аки* – куток с. Мп. У деяких населених пунктах, напр., в Нс., де українці становлять 85-90% (взято до уваги дані довідки з сільради, історичної довідки з сільської бібліотеки, перепису 2001 р.), вихідці з Волині суттєво переважають.

Назвемо основні діалектні ознаки (збережені частиною мовців материнські риси), що на рівні граматики відрізняють цей діалектний тип в ареалі. В іменниковій морфології діалектні особливості такі: форми дав. відм. іменників II (*синови*, *братови*, *хлопц'ови*) (В.К., Мп.) та IV відм. (*тел'ови*, *лошови*) (Нвс.); род. відм. III відм. (*матери*) (Нвс.). Серед прикметникових словозмінних форм привертають увагу (передусім через невідомість у говірках старшої формації) нестягнені, напр., наз. відм. мн. (*старейе* *л'уди*) (В.К.), (*добр'ійі*, *син'ійі*); с. р. (*житн'ейе*, *добр'ейе* / *добр'ейе*, *син'ейе*); ж. р. (*добрайа*, *син'айа*); знах. відм. ж. р. (*молодуйу*, *син'уйу*) (В.К., Мп.); род. відм. ж. р. (*до стар'ейі* *баби*) (В.К.); а також форми наз. відм. мн. (*дерев'яни*, *вовн'ани*, *голодни*) (В.К.); форми, що свідчать про певну лексикалізовану перевагу твердого типу відмінювання (*сине*, *сина*, *синим*) (Нвс.); серед несловозмінних – форми, пов'язані з кількісним виявом якості (*вел'ми* *добре*) (Нвс.). З-поміж специфічних форм займенників впадають у вічі нестягнені вказівні наз. відм. ж. р. (*тайа*, *отайа*, *оц'айа*); наз. відм. мн. (*от'ійі*, *оц'ійі*); знах. відм. ж. р. (*ц'уйу*, *оц'уйу*, *туйу*) (В.К.); наз. відм. с. р. (*цейе* (*ц'ойе*), *тойе* *поле*) (Мп.); а також інші форми, зокрема, знах. відм. ж. р. особового займенника 3 ос. (*йейо* чи *ійіо*) (В.К.); присвійних займенників орудн. відм. ж. р. (*мейу*) (В.К.); род. відм. ж. р. (*мейі*, *твейі*, *свейі*) (Мп.). Серед дієслівних переважають форми з чергуваннями приголосних основи і наголосом на флексії (*хо|жу* (і *ход|жу*), *во|жу* (і *вод|жу*), *кру|чу*), а не *ход'у*, *вод'у*, *крут'у*, як у більшості

говірок МДД. Специфічними є й структури прислівників (*по-пол'ску, по-руську знати*) (Мп.), ймовірно, пов'язані з впливом польської мови на материнські говірки.

Як відомо, західнополіський говір серед північного наріччя вирізняється перевагою на морфологічному рівні південно-західних рис. Але в досліджуваних говірках це наріччя представляють і інші діалектні типи, напр., основу діалектоносіїв с. Плоцьк (Село №24, Плоцьк) становлять переселенці з Чернігівщини, що корелює з дотеперішніми спостереженнями про те, що в говірці цього села збережено риси материнського північного наріччя [2, 27], хоча тепер там мешкає і чимало людей з Волині, Вінниччини, півночі і заходу Одещини, інших регіонів України та навколишніх сіл.

Південно-західне наріччя в говірках найновішої формації також представлено. Напр., с. Мп. поділяється на два кутки *Банацани* і *Пол'аки*, перший названий так через те, що основу його складала переселенці з Банату. Згідно з даними дослідників українських говірок Румунії, в Банаті поширені закарпатські говірки, хоча в одному селі «лише частково» знаходяться й гуцули [7, 23–24]. За нашими спостереженнями в Мп. цей діалектний тип розчиняється в іншодіалектному оточенні дуже інтенсивно (в цьому селі переважає західнополіська діалектна група і його говірка більше за Нс. піддається впливу південнобессарабського діалектного типу української мови). Деякі причини і шляхи стирання питомих діалектних морфологічних рис ілюструє цитата діалектного мовлення переселенців з Банату: *тут см'їялис'а з нас шо // йа помн'у н'їшла колис' йа в магазін / хл'їб купл'ала // ну і попросила булку хл'їба // говор'у дайте мен'ї той / май прижарений // та розсм'їялис'а з мене // бо // май / май / шо це май? // майа нема ше! / шо ти майкайеш? // см'їялис'а з нас тут //* (Мп.). Серед таких рис, через які з них сміялися, мовці пригадують передусім *май* ^{файно}, а також *ходилисте, ішлам, былам, мойа, т'войа, кажут*, причому лише остання риса ще більш-менш системно виявляється в їх мовленні.

З південно-західного наріччя найміцніше утримується закарпатський діалектний тип у с. Пб., що й переважає там західнополіський. Діалектоносіями є переселенці з сс. Синевір і Негровець Міжгірського р-ну Закарпатської обл. та їх нащадки. Переселення, за свідченнями мовців, було добровільним. Резистентності діалектної системи сприяють міцні родинні зв'язки (родичі із Закарпаття регулярно приїздять до них, а вони – на Закарпаття). Назвемо основні діалектні ознаки їх говірки на рівні граматики. Іменникові особливості такі: специфічні сполуки числівника *два* з формами с. р. II відм. (*дв'ї в'їдра*); форми орудн. відм. I відм. (*земл'оу, вулиц'оу, душоу*); форми дав. відм., місц. відм. II відм. з флексією *-ови*, що вживаються поряд з *-ов'ї* (*синові, хлопц'ові, братови, женихови, молокови*); форма орудн. відм. мн. (*йайцима*); форми род., дав., місц. відм. III відм. з флексією *-и* (*соли, смерти, радості, матери*); специфічні форми дав. відм. IV відм. (*тел'ати і тел'ови, лошати і лошови*). Крім того, нормативними є конструкції знах. відм. назв істот, що збігається з наз. відм. (*йа майу д'їти*).

Серед словозмінних особливостей прикметників слід відзначити форми, що свідчать про перевагу твердої групи відмінювання, зокрема, наз. відм. ч. р. (*синий, домашний, житний*); наз. відм. с. р. (*сине, верхне, домашне, житне*); наз. відм. ж. р. (*сина, верхна, домашна, житна*); род., місц. відм. мн. (*синих, вчорашних, житних*); дав. відм. мн. (*синим, вчорашним, житним*); орудн. відм. мн. (*синими*); а також зафіксовано (можливо, в ж. р. це вже результат західнополіського впливу) і нестягнені форми типу *синейе, добрайа*.

Серед засобів ступенювання на увагу заслуговує частка *май*, що, хоч і поширена в низці південнобессарабських українських говірок більш ранньої формації з ознаками північнобессарабського моногенезу (Пк, Вс., Ну., Рл.1. тощо) та внаслідок міждіалектного впливу може входити в говірки інших типів (Гн., Ск.), все ж невластива більшості говірок ареалу. Фіксуємо форми (*май добрий, май файно, май краc'їво*), де наголос розрізняє ступені порівняння, поряд з іншими засобами (*самий добрий, самий май добрий, фест файний*). Як засіб вираження найвищого ступеня виступає сполука *ще май*, що, як, до речі і слово *май*, може виступати не лише з прикметниками і прислівниками, але й дієсловами та іменниками (*ще май добрий, ще май помне, ще май пор'адок*).

Як і в низці інших говірок (Мл., Пк.), зафіксовано ситуацію конфлікту свідчень, отриманих за допомогою різних прийомів, коли констатуємо негативну відповідь на питання програми про наявність реалізації числівника *один* як *йєдин, йедна* в говірці, натомість у текстах такі форми знаходимо. До того ж вони реалізуються переважно в займенниковій функції (*у нас й'една надійїла*). І одне і друге є маркером стадії витіснення материнської архаїчної діалектної риси літературно нормативною.

Чимало діалектних відмінностей закарпатського діалектного типу в ареалі пов'язано з формами займенників, зокрема вказівних *той, цей*: наз. відм. ч. р. (*тот, сис'*); наз. відм. ж. р. (*топта, с'а, сес'а*); наз. відм. мн. (*тоты, сі, с'їс'ї*); знах. відм. ж. р. (*с'у, сес'у*); знах. відм. с. р. (*се, сесе*). Фіксовано варіантні форми род. відм. займенника *він*: *до него і до його, коло н'ого і коло него*. Як варіанти до форм з іншим наголосом зауважено форми присвійних займенників (*мойа, т'войа*,

с¹войа; м¹ого, т¹вого, с¹вого; м¹ойіх, т¹войіх, с¹войіх), форми род. відм. вказівного *ц¹ейі, ц¹его* поряд з *ц¹ойі, ц¹ого* (такі специфічні форми, що властиві південно-західним діалектам, поширені в МДД і в окремих говірках старшої формації з південно-західною діалектною основою).

Маркерами закарпатського діалектного різновиду в МДД вважаємо й низку дієслівних форм: слова з суфіксом *-ова* (*куп¹овати, мал¹овати*); форми з препозицією частки *-с¹а* (*с¹а вж¹ивайут, с¹а говор¹ат, с¹а стала, йак с¹а майете*); інфінітив з формантом *-чи* (*печи*); форми з твердим [т] у флексіях 3 ос. одн. (*мочит, л¹убит*) і 3 ос. мн. (*береж¹ут, пел¹чут, каж¹ут, сид¹ат*); форми наказового способу з часткою *най* (*най бог милуйе і хай бог милуйе, най спит*), аналітично-особові форми мин. часу типу *ходилам, ходилисте, ходилисме*. Поряд з конструкціями без дієслівної зв'язки (*пес злий, пес не злий*) уживані й архаїчні (*пес йе злий, пес не йе злий*).

Чимало особливих морфологічних форм займенникових прислівників пов'язано зі збереженням специфічних материнських діалектних рис на рівні фонетики (*с¹уды, туды, куды, тогды, в¹ит:огды, з¹в¹іткы*). За відсутності / нетиповості поширених у південнобессарабських говірках прислівникових форм на зразок *такечки, тутечки, тамечки, теперечки* фіксуємо специфічні *туйкы, теперкы*. Увагу привертають також форми *оде, онде* за відсутності поширених у МДД *ос¹до, ондо; м¹ного* за відсутності *багац¹ко; к¹іл¹ко* (*к¹іл¹ко годи то¹б¹і?*).

Специфічні діалектні риси стосуються і службових частин мови: сполучників (*кобы не д¹іти; немайе грошей тому што п¹е; земл¹у треба обробл¹ати / штоб родила*), прийменників (*п¹ішов на дрова (на воду); чириз зиму* у значенні 'упродовж зими' і 'після зими'), часток, зокрема для вираження згоди використовується слово *йо* (поряд з *да*).

Висновки. Діалектна ситуація в аналізованих діалектних мікросистемах дуже мінлива: з'являються нові елементи, характеристики, оскільки динамічна сама демографічна ситуація. Тому інформацію, що ми знаходимо стосовно таких сіл на сучасних лінгвістичних картах [1], а також ту, що буде нанесено на карту регіонального атласу, треба сприймати радше як орієнтири щодо подальшого розвитку цих говірок. Однак на сьогодні безперечно, що дані діалектні типи, навіть якщо говірки будуть розвиватися не за сценарієм їхнього домінування, а поглинатимуться іншими діалектними різновидами, мають залишити свій слід у їх майбутньому вигляді.

Перспективою подальших наукових розвідок стане дослідження на підставі залученої методики морфологічного рівня й інших українських південнобессарабських говірок, що уможливить створення регіонального атласу.

Список використаних джерел

11. Атлас української мови : [в 3 т.]. – Т. 1. Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі / [ред. тому І. Г. Матвіяс]. – К. : Наукова думка, 1984. – 498 с. – (391 карта) ; Т. 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі / [ред. тому Я. В. Закревська]. – К. : Наукова думка, 1988. – 520 с. ; Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі / [ред. тому А. М. Залеський, І. Г. Матвіяс]. – К. : Наукова думка, 2001. – 266 с. – (206 карт).
12. Гриценко П. Е. Генезис и семантическая структура сельскохозяйственной лексики украинских западнестепных говоров : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Языки народов СССР (украинский язык)» / П. Е. Гриценко. – К., 1980. – 27 с. с ил.
13. Дроздовский В. П. Украинские говоры Бессарабского Приморья (на материале обследования Саратского, Татарбунарского и Белгород-Днестровского районов Одесской области) : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 661 «Языки народов СССР (украинский язык)» / В. П. Дроздовский. – К., 1962. – 27 с.
14. Дроздовський В. П. Південнобессарабські українські говірки / В. П. Дроздовський // Праці Х республіканської діалектологічної наради. – К., 1961. – С. 132–155.
15. Мукан А. М. Украинские наддунайские говоры. Фонетико-грамматические особенности : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук : 661 «Языки народов СССР (украинский язык)» / А. М. Мукан. – К., 1961. – 16 с.
16. Мукан А. М. Українські наддунайські говірки (особливості звукової системи) / А. М. Мукан // Діалектологічний бюлетень. – Випуск VII. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 44–60.
17. Павлюк М. Українські говори Румунії. Діалектні тексти / М. Павлюк, І. Робчук. – Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003. – XVI, 784 с. – (Серія «Діалектологічна скриня»).

Список умовних скорочень:

Бл. – с. Білолісся Татарбунарського р-ну; В.К. – с. Веселий Кут Арцизького р-ну; Вс. – с. Височанське Тарутинського р-ну; Гн. – с. Ганнівка Тарутинського р-ну; Мл. – с. Молдово Саратського р-ну; Мп. – с. Мирнопілля Арцизького р-ну; Нвс. – с. Новоселівка Арцизького р-ну; Ну. – с. Новоукраїнка Тарутинського р-ну; Ол. – с. Олександрівка Тарутинського р-ну; Пб. –

с. Прямобалка Арцизького р-ну; Пк. – с. Петрівка Тарутинського р-ну; Пл. – с. Плахтіївка Саратовського р-ну; Птк. – с. Пертівка Білгород-Дністровського р-ну; Рл.1. – с. Ройлянка Саратовського р-ну; Ск. – с. Скриванівка Тарутинського р-ну; Ст. – с. Старокозаче Білгород-Дністровського р-ну; С.Ц. – с. Стара Царичанка Білгород-Дністровського р-ну; Яр. – с. Ярославка Саратовського р-ну. Всі села розташовані в Одеській області.

The article deals with the investigation of the basic grammatical features of the Ukrainian dialects of the newest formation spread in the area between the Danube and the Dniester rivers. The author establishes their place in the typology of these dialects and inner differentiation, distinguishes the dialectal types, which are keeping the native features of the dialects of the Western Polissya and Zakarpattya.

Key words: *the Ukrainian dialect, the newest formation, grammatical feature, dialectal type.*

УДК 811.161.2'37 : 821.161.2 – 1.09

Л.Л. Колесникова

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА УНІВЕРСАЛЬНОГО СИМВОЛУ „ВІТЕР” (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ 80 – 90-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ)

Стаття продовжує цикл розвідок, присвячених лексико-семантичній структурі слів-символів поетичної мови 80 – 90-х років ХХ ст. У статті подано дефініції універсального слова-символу „вітер”, розглянуто особливості його лексико-семантичної характеристики, виокремлено традиційне та індивідуально-авторське вживання символу з огляду на багатство його значень.

Ключові слова: *символ, поетична мова, семантика, сема, антропоморфність.*

Становлення концепції словесного символу безпосередньо пов'язане з іменами М. О. Максимовича, М. І. Костомарова, О. О. Потебні [6, 22]. Хоча вивчення символу в слов'янській словесності й розпочалося в першій половині ХІХ ст., сам термін „символ”, на думку М. І. Філона, ще не був в активному вжитку: „натомість у значенні „символ” часто використовуються терміни „слово”, „образ” [20, 63].

Символи є об'єктом досліджень З. С. Василько, С. Я. Єрмоленко, В. С. Калашника, З. Б. Лановик, О. Ф. Лосєва, О. І. Сімович, О. С. Таран, М. І. Філона, О. В. Шелестюк, О. А. Шехавцової та ін. Актуальним, на нашу думку, є ґрунтовний семантичний аналіз символів української поетичної мови, розкриття їхньої ролі у створенні індивідуально-авторських засобів та відображенні індивідуальної мовної картини світу.

Мета дослідження – виокремити особливості лексико-семантичної структури універсального слова-символу „вітер” у поезії 80 – 90-х років ХХ ст.

Для реалізації поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

- 1) подати дефініції універсального символу „вітер”;
- 2) простежити поліфункціональність аналізованого символу;
- 3) виокремити традиційне та індивідуально-авторське вживання символу „вітер”.

У лінгвістичному аспекті термін „символ” використовують для номінації слова, „яке є умовним знаком іншого слова – найменуванням, своєрідним умовним перейменуванням поняття, означуваного в мові іншим словом” [15, 52]. Мова фіксує символ не як беззмістовний знак, а як повноцінне слово, що має власне лексичне значення. Слово-символ у мові двопланове, воно є немовби своєрідною формулою-асоціацією складних взаємовідношень двох різних рівнів – прямого (номінативного) лексичного значення слова й символічного. Мовний символ слід розглядати не тільки з погляду семіотики, а й з урахуванням когнітивного (наявність мовної свідомості) та культурологічного аспектів дослідження [22, 227], що дасть змогу якнайповніше розкрити лексико-семантичну структуру одного з універсальних символів світотворення – символу „вітер”.

Вітер зараховуємо до однієї з чотирьох стихій світотворення на тій підставі, що його визначають як „більший або менший рух потоку повітря в горизонтальному напрямі” [13, т. 1, 483]. „Він становить собою повітря в його активному, рухливому аспекті й вважається первинною стихією з огляду на його зв'язок з диханням або подувом, які творять” [7, 111]. У „Словнику символів” за ред. О. І. Потапенка подано таку дефініцію: „Вітер – конкретне вираження однієї з основних стихій світобудови – повітря (інші – Земля, Вода, Вогонь)... символ духу, дихання